LES 14: BEELDEN EN ARCHITECTUUR

Hedendaagse beeldhouwkunst en architectuur

1960 - HEDEN

Inleiding

In de vorige les hebben we gekeken naar de schilderkunst en installaties van kunstenaars na de tweede wereldoorlog. We zijn niet stil blijven staan bij architectuur of beeldhouwkunst. In deze les staan daarom de beeldhouwkunst en de architectuur centraal. We beginnen met de beeldhouwkunst na de tweede wereldoorlog. Hoewel er heel veel beeldhouwers zijn, richten we ons op de meest bekende. Dat zijn Henry Moore, Barbara Hepworth, Anish Kapoor, Ai WeiWei en voor ons in Nederland Kees Verkade.

Beeldhouwkunst

Henry Moore (Castleford 1898 - Much Hadham 1986) was een Engelse beeldhouwer die enorm bepalend is geweest voor de hedendaagse beeldhouwkunst. Hij maakte grote semi-abstracte stenen en bronzen sculpturen, gebaseerd op het menselijk lichaam. De organische en natuurlijke vormen suggereren het vrouwelijk lichaam. Natuurlijke vormen, vaak achteruit leunende vrouwen voorstellend. Zijn latere werken hebben vaak een gat in het midden of een holle ruimte. Zie je dus een groot bronzen of marmeren beeldhouwwerk van een achteruitleunende vrouw, met ronde natuurlijke vormen en gaten erin, dan zal het wel een Moore zijn. Moore wordt gezien als de grootste beeldhouwer van de twintigste eeuw, maar wedijvert soms om deze titel met Rodin. Moore was al tijdens zijn leven miljonair. Tot zijn dood in 1986 was hij dé bepalende kunstenaar in Engeland. In de jaren vijftig en zestig heeft hij een soort productielijn van sculpturen gemaakt. Misschien heeft Andy Warhol het concept voor zijn fabriek wel van Moore afgekeken. Werkte hij voor de oorlog nog vaak zelf met hamer en beitel, na de oorlog maakte hij met zijn assistenten grote mallen en goot vervolgens via de verlorenwasmethode zijn bronzen werken.

Henry Moore - Reclining Figure: Festival - 1951 - privécollectie - geveild voor 30m$ in 2012

Henry Moore is vooral bekend om zijn semi-abstracte 'achteruitleunende vrouwen' (reclining women) met een gat in hun lijf. Hij zag tijdens de oorlog, schuilend voor de bommen in de Londense ondergrondse, veel vrouwen achteruit leunend op de grond liggen. Soms met angst naar boven kijkend. Als je goed kijkt, zie je dit patroon vaak terugkomen.

In de jaren dertig en veertig bestudeerde hij de klassieke Griekse, Cycladische en Egyptische, maar ook de primitieve Mexicaanse en Afrikaanse beelden. Probeer de kern van de natuur weer te geven, laat alle details weg. Hij verzamelde botten, stokken, schelpen, perfect gevormde gladde kiezelstenen, alles wat de natuur haar vorm geeft.

Rodin maakte 'impressionistische' beelden, waarbij de werkelijkheid niet helemaal wordt gevolgd, maar waar je wel van ziet wat het moet voorstellen. Na Rodin zagen we al eerder Brancusi en Giacometti de beeldhouwwerken steeds abstracter maken maar waarvan je vrijwel altijd nog kunt zien wat het moet voorstellen. Henry Moore begeeft zich helemaal op de rand van abstract en figuratief; zonder uitleg kun je er waarschijnlijk geen vorm in zien, maar met uitleg zie je opeens wel wat hij bedoelde te maken. Tenminste, meestal.

Henry Moore - Reclining Figure - 1984 - privécollectie - fiberglas

Henry Moore was de zevende van acht kinderen uit een arm mijnwerkersgezin in Yorkshire, Noord-Engeland. Zijn leraren stimuleerden hem om beelden te maken en hij besloot beeldhouwer te worden na een lezing over Michelangelo. Zijn ouders waren niet enthousiast over zijn beroepskeuze en probeerden hem als leraar op de plaatselijk school aangesteld te krijgen. Henry ging daarop in dienst, waarbij hij tijdens de eerste wereldoorlog in 1917 bij een mosterdgasaanval in België gewond raakte. Met een beurs voor ex-soldaten kon hij in 1919 naar de kunstacademie in Leeds. Hier ontmoette hij medestudente Barbara Hepworth, die een vriendin maar ook professionele rivale werd. Er wordt nog steeds gediscussieerd wie het gat in het beeld heeft uitgevonden: Barbara Hepworth of Henry Moore. Hij kreeg een beurs om in Londen kunst te studeren en choqueerde zijn docenten met zijn moderne, ruw gebeitelde beeldhouwwerken. Een andere beurs bracht hem in Italië en Frankrijk, waar hij vooral de klassieke en primitieve beelden bekeek. In 1929 trouwde hij met de Russische Irina Radetzky, een studente schilderkunst. Zij gingen in Londen wonen waar Moore kunstleraar werd. Barbara Hepworth woonde om de hoek. In de oorlog maakte hij tekeningen van mensen die in de metrostations schuilden voor de bombardementen. Toen zijn eigen huis werd gebombardeerd, verhuisden ze naar het kleine dorpje Much Hadham, iets ten noorden van Londen. Daar is hij zijn hele leven met Irina gebleven. In 1946 wordt zijn dochter Mary geboren en samen met haar zet hij in de jaren zeventig de Henry Moore Foundation op, mede om te voorkomen dat hij zich blauw betaalt aan inkomstenbelasting. Hij sterft in 1986 op 88-jarige leeftijd in zijn huis in Much Hadham en is daar ook begraven. Irina stierf drie jaar later.

Bij zijn overlijden stond in de krant dat Henry Moore, samen met Winston Churchill, de meest gerespecteerde en internationaal beroemde Engelsman na de tweede wereldoorlog was.

De tweede wereldberoemde naoorlogse beeldhouwer die we bespreken is Anish Kapoor (Bombay 1954 - heden). De van oorsprong Indiase kunstenaar emigreerde in 1973 naar Engeland nadat hij enige tijd in een Israëlische kibboets had gewerkt. Zo rond 1985 begint zijn ster te rijzen. Momenteel is hij één van de meest gevraagde kunstenaars wereldwijd. Hij probeert met zijn beelden de ruimte om het beeld heen te veranderen. Soms komt het beeld als een soort ijsberg uit de grond. Soms is het een bult op een muur of verdwijnen ze langgerekt in de verte.

Anish Kapoor probeert tegenstellingen weer te geven. Zoals lucht-aarde, materie-geest, licht-donker, zichtbaar-onzichtbaar, mannelijk-vrouwelijk, lichaam-geest, iets-niets. De vraag is natuurlijk: Hoe doe je dat dan?

Hij begint met het werken in ruw gekapte steen. Hij voegt later pigmentpoeder toe, zodat er felgekleurde effecten ontstaan. Vanaf 1995 maakt hij grote ronde spiegelende beeldhouwwerken, zoals de 'Cloud Gate' in Chicago. Heel bijzonder. Ook zet hij grote ronde spiegels in het gras neer die de wolken reflecteren. Weer later maakt hij met was

Anish Kapoor - It is Man - 1989 - Zandsteen met pigmentpoeder

Anish Kapoor - 1000 Names - 1982 - privécollectie - Gemengde materialen met pigmentpoeder

Anish Kapoor - Turning the World Inside Out - 1995 - Verchroomd brons

Anish Kapoor - Orbit - 2012 - Olympic Park, Londen

allerlei bloederige taferelen. Een mooi voorbeeld is een kunstwerk waarbij een kanon de inhoud van emmers rode was de hoek inschiet. Met tachtig kilometer per uur spat de was op de muur; op het einde van de tentoonstelling is er zo'n dertig ton was de hoek ingeschoten. Het lijkt een beetje op Jack 'The Dripper' Pollock, maar dan anders. Na elke knal begint het publiek te klappen en loopt de zaal uit. Yves Klein is één van Anish Kapoor's inspiratiebronnen en dat is in dit werk goed te zien. Beeldhouwkunst met lef.

Anish Kapoor - Dirty Corner - 2008 - Royal Academy tentoonstelling, Londen

Anish Kapoor - Cloud Gate - 2004 - Millennium Park, Chicago - Roestvrij staal

In 2012 maakt Anish Kapoor de Orbit, een 112 meter hoge uitkijktoren in het Londense Olympische park. Deze stalen structuur is het grootste kunstwerk in Groot Brittannië. Officieel heet dit kunstwerk de ArcelorMittal Orbit, omdat metaalmagnaat Lakshmi Mittal 20 van de 22 miljoen pond betaald heeft om het te bouwen. De toenmalige Londense burgemeester Boris Johnson wilde een soort Eiffeltoren creëren, als statussymbool voor de stad Londen.

Op de conventie van wereldleiders in Davos in januari 2009 ontmoette Boris Johnson de miljardair Lakshmi Mittal in de garderobe. Hij vroeg spontaan of Mittal het staal voor de Orbit wilde leveren. Mittal stemde toe en 45 seconden later stonden ze weer buiten. Kijk, zo gaat dat in Davos.

Anish Kapoor is momenteel wereldwijd de bekendste 'beeldhouwer' en een waardig opvolger van Henry Moore in Engeland. Hij is, uiteraard, multimiljonair. Toch een groot verschil met de kunstenaars van vóór de tweede wereldoorlog, die meestal pas na hun dood bekend en beroemd werden. De opkomst van de massamedia maakt je sneller bekend en laat je prijzen daardoor sneller stijgen. Kapoor heeft huizen in Londen, op het platteland in Engeland en op de Bahama's. Hij is vanaf 1995 getrouwd met Susanne en ze hebben twee kinderen, Alba en Ishan.

Na Henry Moore en Anish Kapoor bespreken we nog een Nederlandse naoorlogse beeldhouwer. De bekendste is Kees Verkade (Haarlem 1941 - Monaco 2020). Zijn beelden staan op veel openbare plekken in Nederland, maar ook in het buitenland. Vooral in Monaco, waar hij goede contacten met het hof onderhield en waar hij ook woonde. Kees Verkade maakt figuratieve beelden (in tegenstelling tot abstracte werken, je weet bij Kees Verkade dus wat je ziet). Zijn bekendste thema's zijn ' Moeder & Kind', 'Geliefden', Sport & Dans' en zijn vele portretten van onder andere koningin Wilhelmina, koningin Juliana, Churchill, Carmiggelt, Frits Philips, Prins Rainier van Monaco en de bustes van de Nederlandse luchtvaartpioniers op Schiphol. De mens staat bij Kees Verkade centraal, waarbij de nadruk ligt op emotie en beweging. Op zijn website staat dat hij herkenbare momenten in brons wil stollen. Elke zichzelf respecterende grote gemeente zal wel een Kees Verkade ergens hebben staan. Ook in het bedrijfsleven staan veel Verkades in de atriums of bij de entree.

Kees Verkade - Fietsles - 1971 - Hereplein Groningen

Kees Verkade - Moeder en Kind - 1973

Kees Verkade wordt in 1941 geboren als zoon van een matrassenfabrikant in Haarlem. Hij wil in zijn jeugd reclametekenaar worden, maar komt door toeval in aanraking met beeldhouwkunst. In 1964 mag hij voor het eerst exposeren in Haarlem en dan koopt het Frans Halsmuseum in die stad zijn beeld 'Moeder en Kind'. Hij legt zich eind jaren zestig toe op beelden van sport en spel. Een expositie in Düsseldorf en een artikel in het Amerikaanse Time Magazine in 1970 maken hem internationaal bekend. Zijn beelden staan vanaf dat moment ook in de Verenigde Staten. In 1979 trouwt hij met baronesse Ludmila von Falz-Fein in Monaco. Kijk. Door de geboorte van zijn dochter maakte hij opeens een serie beelden over geboortes. In de jaren tachtig en negentig maakte hij veel bronzen portretten van onder andere de Grimaldi familie uit Monaco en zie je in veel Nederlandse parken Verkade beelden verschijnen.

Zijn tweede vrouw Ludmila was de boomlange dochter van een Russische baron en een Engelse Lady. Ludmila's moeder was hofdame van Prinses Grace Kelly van Monaco, die eregast was op Verkade's huwelijk. Toen Grace Kelly in 1982 bij een auto-ongeluk overleed, mocht Verkade haar beeld maken.

Een beeldend kunstenaar en architect die momenteel erg in de belangstelling staat is Ai Weiwei (Peking 1957 - heden). Deze Chinese man met baard is bekend om zijn kunst waarin gewone voorwerpen worden hergebruikt om er iets bijzonders van te maken. Zijn voorbeeld is dan ook Marcel Duchamp van de Dada beweging. Vanwege zijn hevige kritiek op de communistische partij in zijn geboorteland China, kreeg hij problemen met de Chinese regering. Hij heeft huisarrest gekregen, zat in de cel en is aangeklaagd voor belastingontduiking. Ai Weiwei is heel actief op internet en zijn blogs (open brieven op internet) en tweets (korte berichten op internet) worden door duizenden mensen gelezen.

Zijn vader was een bekend schrijver, schilder en dichter in China, maar werd al in 1958 naar een werkkamp verbannen. De familie van Ai Weiwei leefde tussen de gevangenschappen van zijn vader door in een ondergronds hol. In 1975 verhuisde het gezin terug naar Peking en schreef Ai zich in op de filmacademie. Begin jaren tachtig ging hij naar New York, waar hij met gewone voorwerpen 'readymade art' maakte zoals Marcel Duchamp.

Ook zat Ai Weiwei dagenlang in Atlantic City waar hij in de casino's blackjack speelde. Hij is nog steeds een blackjack speler van topniveau.

Omdat zijn vader ziek werd keerde hij terug naar China, waar hij een voorloper werd in experimentele kunst. Hij ontwierp ook het gebouw van zijn galerie in Peking. Uitnodigingen uit Europa en Amerika volgden voor tentoonstellingen en het ontwerpen van gebouwen. Hij werd vooral bekend door zijn ontwerp voor een woning voor de kunstverzamelaar Christopher Tsai in de plaats Ancram in de staat New York. Dit gebouw bestond uit vier kubussen naast elkaar, een simpel strak modern ontwerp. In 2006 was hij spreker op het World Economic Forum in Davos (weet je nog, van Boris Johnson en Lakshmi Mittal). In 2010 werd hij nog bekender met zijn installatie 'Zonnebloemzaadjes' in het Tate Modern in Londen. Het werk bestaat uit meer dan honderd miljoen porseleinen zonnebloemzaadjes, die elk individueel handgeschilderd zijn door 1600 Chinese handwerkers. Deze kleine porseleinen zaadjes werden verspreid over een grote tentoonstellingsvloer. Toeschouwers werden uitgenodigd erin te

Ai Weiwei - Tsai Residence - Ancram, New York, 2008

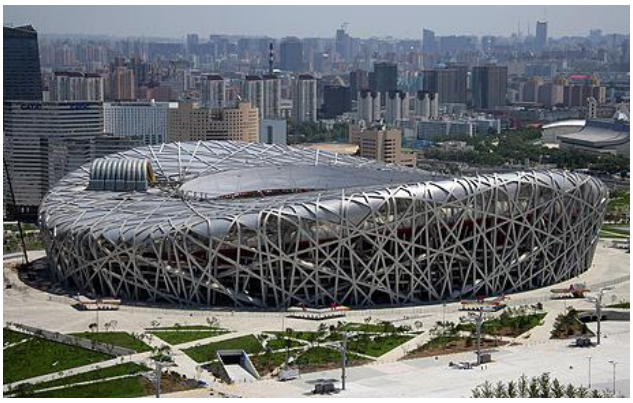
Ai Weiwei - Sunflower Seeds - Tate Modern - 2010

lopen en erdoorheen te rollen (al werd dat later verboden omdat porseleinstof voor gezondheidsproblemen kon zorgen). Een partij van 100 kilo zaadjes werd geveild voor 550.000 dollar. Tate zelf kocht 8 miljoen zaadjes, maar de prijs die werd betaald is nooit bekendgemaakt. Ai Weiwei werkte mee aan het ontwerp van het Olympisch Stadion van Peking (het vogelnest), maar distantieerde zich later hiervan omdat hij niet met de Chinese overheid wilde worden geassocieerd. In 2009 kreeg hij een hersenbloeding en werd in München geopereerd. Terug in China werd hij

gevangengenomen, dit keer omdat hij protesteerde tegen de slechte kwaliteit van de schoolgebouwen van de regering. Tijdens de aardbeving van 2008 in Chengdu kwamen hierdoor heel veel kinderen om onder het puin. Musea over de hele wereld verzetten zich tegen zijn gevangenschap. Ai Weiwei is getrouwd met de Chinese kunstenares Lu Qing en heeft een zoon uit een andere relatie.

Ai Weiwei - 1000 Fietsen - Installatie - Taipei Taiwan - 2013

Ai Weiwei (e.a.) - Olympisch Stadion ('vogelnest') - Peking 2008

Architectuur

Met Ai Weiwei komen we al op de grens tussen beeldend kunstenaars en architecten. Laten we eens wat verder kijken naar de naoorlogse architectuur. We beperken ons tot twee wereldberoemde architecten: Le Corbusier en Ieoh Ming Pei. Beiden worden 'de' architect van de twintigste eeuw genoemd. Beslis zelf maar welke jij de beste vindt.

We beginnen met Charles-Edouard Jeanneret-Gris oftewel Le Corbusier (La Chaux-de-Fonds 1887 - Roquebrune 1965). Deze Zwitsers-Franse architect moderniseerde eigenhandig de bouwkunst in de twintigste eeuw. Voortbouwend op Mies van der Rohe (weet je nog, met dat vierkante moderne huis met de hoge stookkosten), zette Le Corbusier nog voor de oorlog de moderne strakke bouwkunst door. Een wereldberoemd voorbeeld is de Villa Savoye, die hij in 1931 voor de familie Savoye vlakbij Parijs opleverde. Hij hanteerde hierbij vijf principes:

1. Het huis staat op zuilen, zodat vocht geen grip heeft en de tuin onder het huis door kan lopen
2. Er is een dakterras, zodat het platte dak een functie heeft (' le toit-jardin')
3. Draagmuren ontbreken, zodat er een vrije indeling gemaakt kan worden ('plan libre')
4. Langgerekte horizontale strookramen over de volle breedte zorgen voor licht en ventilatie
5. De vrije façade is niet dragend, zodat er speelsere ontwerpen gemaakt kunnen worden

Le Corbusier- Villa Savoye - Poissy - 1928-1931 - gewapend beton

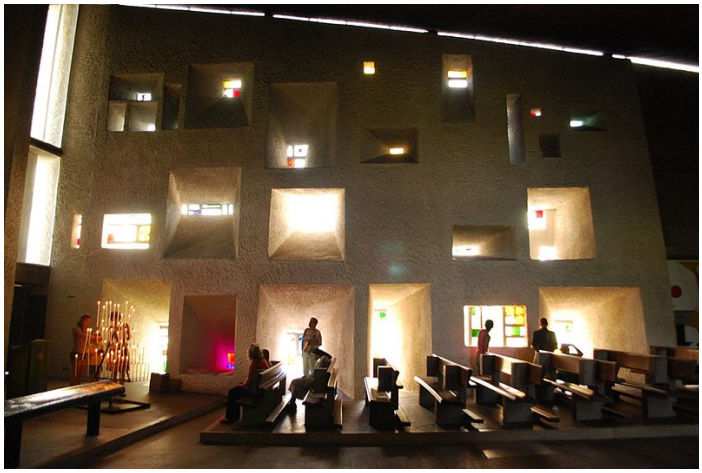
Le Corbusier - Kapel van Notre Dame du Haut - Ronchamp - 1954 - gewapend beton

Dit huis staat in alle boeken over architectuur. Maar, net als bij het Farnsworth House van Mies van der Rohe uit 1920, waren de eigenaren, de familie Savoye, er niet echt tevreden over. Na oplevering kwamen allerlei verborgen gebreken naar voren. Het platte dak lekte, waardoor de slaapkamers vochtig werden en de zoon des huizes bronchitis opliep.

Volgens Le Corbusier moesten de eigenaren niet zeuren. Ze woonden immers in een monument van de moderne architectuur dat later door de groten der aarde bezocht zal worden. En dat laatste klopte.

Zoals Palladio deed in de zestiende eeuw, zo zette Le Corbusier met zijn Villa Savoye de wereld van de architectuur op z'n kop. Alle architectuurstudenten gingen opeens in deze stijl verder. Het blijft een tijdloos ontwerp. Het was het eerste moderne gebouw dat op de lijst van historische monumenten terechtkwam. Het was ook het eerste gebouw dat nog tijdens het leven van de architect gerestaureerd moest worden.

Na de periode in het begin van de jaren dertig, waarin hij vooral strakke moderne villa's ontwierp conform zijn vijf principes, ging hij eind jaren dertig aan de slag met stadsontwerpen. Hij stelde zelfs voor het centrum van Parijs met de grond gelijk te maken om er flats neer te zetten. Na de oorlog legde hij zich verder toe op de principes van modern bouwen volgens gestandaardiseerde patronen en materialen. Bouwen in modules.

Le Corbusier - Kapel van Notre Dame du Haut (interieur) - Ronchamp - 1954 - gewapend beton

Aan het eind van zijn leven, vanaf de jaren vijftig, zien we ook een andere kant van Le Corbusier. Hij verlaat af en toe het strakke moderne pad en maakt ronde, organische ontwerpen. Het meest bekende voorbeeld hiervan is de wereldberoemde kapel van de Notre Dame du Haut, in Ronchamp in de Franse Vogezen. Op de plek waar een oude bedevaartkapel in de oorlog was verwoest, boven op een heuvel, bouwde hij een kleine nieuwe kapel. Sommigen vinden het op een vliegtuig lijken, anderen op een vogel, mijter, duif of krab. Kijk zelf maar wat je erin ziet. Het altaar en de preekstoel staan binnen, maar ook buiten onder het overhangende dak in de openlucht. Het dikke dak is hol van binnen. Le Corbusier zorgde voor een bijzondere lichtinval. Om het een plek van gebed en rust te laten zijn, is het niet uitgerust met de typische langgerekte ramen. In de kapel zijn er nissen gemaakt met verschillende kleuren licht. Hij gebruikte het puin van de in de oorlog kapotgeschoten kapel in de muren. Het uitzicht rondom op de Vogezen zorgt voor een unieke ervaring. Ook met de Notre Dame du Haut maakte Le Corbusier enorme faam.

De naam Le Corbusier verzon Charles-Edouard Jeanneret-Gris omdat het simpel was en goed klonk. Hij kwam erop omdat zijn overgrootmoeder Lecorbésier heette.

In augustus 1965 ging hij tegen de wil van zijn dokters zwemmen in de Middellandse Zee bij Roquebrune. Zijn lichaam werd door andere zwemmers gevonden. Hij woonde de laatste jaren van zijn leven in een klein huisje in Roquebrune en ligt daar naast zijn vrouw begraven. De relatie met zijn vrouw Yvonne Gallis was overigens niet perfect. Yvonne was een mooi model die Le Corbusier in 1919 ontmoette en er in 1922 mee ging samenwonen. Ze trouwden

Yvonne Gallis en Le Corbusier in betere tijden

in 1930, hetzelfde jaar dat hij de Franse nationaliteit aannam. Ze kregen echter geen kinderen. Door het drukke werk van Le Corbusier besteedde hij niet al teveel aandacht aan haar. Ze raakte aan de drank en kreeg anorexia. Ze overleed in 1957. In de tussentijd had Corbu (afkorting van Le Corbusier) regelmatig avontuurtjes met andere vrouwen. Zo is bekend dat hij naakttekeningen maakte van Josephine Baker...

Naast Le Corbusier is er een tweede architect die de 'grootste architect van de twintigste eeuw' genoemd wordt. Opnieuw een Chinees van oorsprong. Zijn naam is Ieoh Ming Pei (Kanton 1917 - New York 2019). Misschien het meest bekend van de omgekeerde glazen piramides op de binnenplaats van het Louvre in Parijs, heeft deze man de moderne architectuur in de tweede helft van de twintigste eeuw bepaald. Prachtige moderne ontwerpen zijn van zijn hand gekomen, gebouwen die je onthoudt. Zijn naam wordt meestal afgekort tot I.M. Pei (en bijna niemand weet waar de I en M voor staan).

I.M Pei - Piramides van Het Louvre - Parijs - 1988

Pei werd geboren in Kanton in China uit een welgestelde familie die medicinale kruiden verkocht. De familie verhuisde kort na zijn geboorte naar Hong Kong. Hij had een goede relatie met zijn moeder, die geweldig fluit kon spelen en hem leerde mediteren. De relatie met zijn vader, een bankier, was wat koeler. Toen zijn vader een promotie kreeg verhuisde het gezin naar Shanghai. Hij werd opgevoed op een strenge protestantse kostschool. Op de halve dag vrije tijd per maand (!) oefende hij Engels en keek hij naar films van Charlie Chaplin. De Shizilin tuinen in Shanghai inspireerden hem, door de eenvoud en de mengeling van strakke lijnen en de natuur. Zijn moeder kreeg echter kanker. Om de pijn te verzachten rookte ze opium en Pei had de taak de pijp voor haar klaar te maken. Na de dood van zijn moeder ging zijn vader steeds meer zijn eigen weg.

Pei besloot om in Amerika architectuur te gaan studeren, aan de universiteit van Pennsylvania. De docenten waren erg gericht op de traditionele architectuur van de klassieken en de zogenaamde 'Beaux Arts' of Schone Kunsten, maar niet op de moderne architectuur waar Pei van hield. Hij verhuisde naar het Massachusetts Institute of Technology (MIT) in Boston, waar hij meer leerde over de techniek en wetenschap van bouwen. Toen hij afstudeerde in 1940 wilde hij terug naar China, maar door het uitbreken van de oorlog kon hij niet terug. In New York ontmoet hij een Chinese studente genaamd Eileen Loo, die hij in 1942 trouwt. Via Eileen komt hij in contact met Harvard, waarvoor hij in 1942 gaat werken op de Design School. In 1945 krijgen ze een zoon, T'ing Chung.

De Design School van Harvard zette zich af tegen de traditionele Beaux Arts benadering van architectuur. Bekende leden van het Duitse Bauhaus verhuisden naar deze school in Harvard toen de nazi's de Bauhaus beweging stopzetten. Vooral Marcel Breuer en Walter Gropius maakten naam in Harvard. Deze Bauhaus leiders beïnvloedden Pei enorm. Hij won een prijs voor zijn ontwerp van het nieuwe kunstmuseum in Shanghai en studeerde in 1946 af. Gropius noemde hem zijn beste student ooit.

I.M Pei - NCAR Building - Boulder, Colorado - 1961

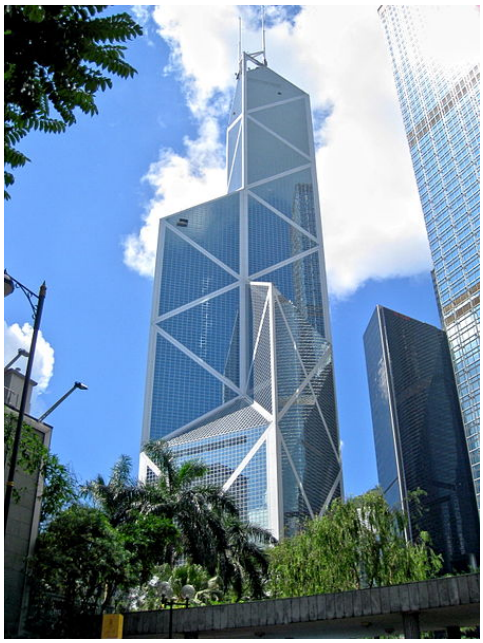
I.M. Pei - John F. Kennedy Library - Boston, Massachusetts - 1979

Na zijn studie gaat hij bij een architectenbureau werken en maakt ontwerpen in de Internationale Stijl van Mies van der Rohe. Strakke vierkante gebouwen met veel glas in de gevels en dragende betonnen constructies. In 1954 wordt hij Amerikaans staatsburger. Hij richt in 1955 zijn eigen bureau op genaamd I.M. Pei & Associates, zodat hij in meer vrijheid kan werken. Ze onderscheiden zich door zeer gedetailleerde schaalmodellen van hun ontwerpen te maken - de kopers zien wat ze gaan krijgen. Zijn doorbraak kwam met een ontwerp voor een onderzoeksinstituut NCAR in Boulder, Colorado. Hij baseerde zijn ontwerp op de woningen van de vroegere inheemse Pueblo indianen aldaar.

Pei vertelde later dat hij dacht aan zijn moeder toen hij het ontwerp voor het NCAR maakte. In de boeddhistische tuinen van Shanghai, waar hij vroeger met zijn moeder wandelde, vond hij rust en zag hij hoe natuur met strak ontwerp kon samengaan. Luister naar de stilte, zei ze hem. Toen vond hij de inspiratie.

Toen John F. Kennedy in 1963 werd vermoord, wilde de familie ter nagedachtenis van hem een bibliotheek bouwen in Boston. Kennedy's weduwe Jacqueline koos uiteindelijk voor Pei, omdat hij zo vol belofte zat en in hetzelfde jaar was geboren als John. Door allerlei problemen met het stadsbestuur werd het gebouw pas in 1979 opgeleverd. Pei werd er wel wereldberoemd door.

Pei werd later bekend om zijn ontwerpen voor museumgebouwen wereldwijd. De Franse president Francois Mitterrand nodigde Pei in het geheim uit om een ontwerp voor het Louvre te maken. Hij ontwierp een glazen piramide, die gespiegeld werd met een omgekeerde piramide om meer licht in de ruimte te brengen. Niet iedereen was er blij mee - Pei zelf schatte dat 90% van de Parijzenaars het ontwerp niks vond. De

I.M. Pei - Bank of China Tower - Hong Kong - 1989
(let op het bakje van de glazenwassers)

museumdirecteur trad af omdat hij het er niet mee eens was. Mitterrand zette achter door. De burgermeester, Jacques Chirac, kwam met het voorstel dat op de binnenplaats eerst met kabels de piramide opgezet zou worden zodat iedereen een oordeel kon vellen. Maar liefst 60.000 mensen kwamen naar de opstelling kijken en werden milder in hun oordeel. Toen de constructie gereed was, waren de meeste mensen positief (uiteindelijk vond 65% het toch mooi). Het wordt nu algemeen gezien als het meesterstuk van Pei.

Een uitgeputte Pei zei dat na het Louvre, geen enkel project meer te moeilijk zou zijn.

De Chinese overheid vroeg hem in 1982 om een ontwerp te maken voor de lokale tak van de Chinese Bank in Hong Kong. Na het overnemen van de macht van de Britten in Hong Kong in 1997, zou dit het symbool van de economische kracht van China moeten zijn. Dit was de bank waar zijn vader altijd gewerkt had! De Chinese overheid benaderde zijn 89-jarige vader, die Pei uiteindelijk overhaalde.

De toren werd een uniek project, die door de combinatie van robuuste driehoeken bestand was tegen de harde lokale wind. Toen in 1989 de studentenopstanden plaatsvonden op het Tiananmen Plein in Peking, distantieerde Pei zich van de Chinese regering. Hij zei dat 'de moorden het hart uit de generatie haalden die de hoop van de toekomst van het land droeg'. Toch blijven Chinese projecten hem trekken en zou hij daar later toch nog projecten opleveren.

Pei heeft alle prijzen gewonnen die er te winnen zijn. Hij is bijvoorbeeld officier van het Franse Légion d'honneur. Tot op hoge leeftijd ontwierp hij nog gebouwen. Het laatste was een ontwerp voor het wetenschapscentrum in Macao, bij Hong Kong. Het werd in 2009 door de Chinese president Hu Jintao geopend.

Zijn er nieuwe architecten die in de 21e eeuw het stokje van I.M. Pei gaan overnemen? Misschien de Nederlander Rem Koolhaas (Rotterdam 1944 - heden). Bekend van ontwerpen zoals het Haagse centraal station en het Nederlands Dans Theater, het IJ-Plein in Amsterdam-Noord, de Kunsthal in Rotterdam en zijn boeken over architectuur, vooral over de architectuur van New York. Maar het meest bekend werd hij internationaal met zijn ontwerp voor het hoofdkantoor van de Chinese staatstelevisie CCTV in Peking. In de volksmond heet dit gebouw 'de broek'. Hij maakte het ontwerp samen met de Duitse architect Ole Scheeren. In december 2008 kwam de toren gereed (net na de Olympische spelen helaas). De bedoeling was het gebouw in 2010 in bedrijf te nemen, maar door een brand in een naastgelegen gebouw tijdens het Chinese nieuwjaar in februari 2009 was er vertraging ontstaan.

De brand ontstond na een illegale vuurwerkshow van de televisiemaatschappij. Kijk, daar zullen de nodige koppen door gerold zijn.

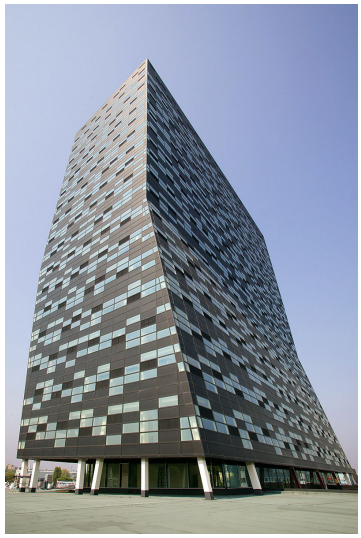
Rem Koolhaas / Ole Scheeren - CCTV Tower - Peking - 2008

Na het Pentagon heeft de CCTV Toren het grootste vloeroppervlak van alle kantoorgebouwen ter wereld.

Rem Koolhaas heeft echter heel wat concurrenten. We kijken nog naar een aantal wereldberoemde gebouwen die door anderen ontworpen zijn, zoals het One World Trade Center in New York en de Burj Khalifa in Dubai.

De Nederlandse Francine Houben is onze bekendste vrouwelijke architect. Bekend van de 'Superdutch' architectuurbeweging en mede-oprichter van Mecanoo in Delft, maakte ze het ontwerp voor het Montevideo-gebouw in Rotterdam, het stadskantoor in Heerlen, de verbouwing van de Nederlandse Bank in Amsterdam, de New York Public Library en het FiftyTwo Degrees gebouw in Nijmegen. Een naam om te onthouden.

Francine Houben - FiftyTwoDegrees - Nijmegen - 2007

Het Amerikaanse architectenbureau Skidmore, Owings & Merrill uit Chicago steelt echter momenteel de show. Niet alleen maakten zij het ontwerp van het Burj Khalifa kantoorgebouw in Dubai, met 829 meter hoogte momenteel het hoogste gebouw ter wereld, maar werkten zij ook aan het One World Trade Center in New York, het gebouw dat na 9/11 op de plaats kwam van het World Trade Center. Dit bureau specialiseert zich in hoge gebouwen. En hoe hoger het gebouw, hoe meer prestige uiteraard. Zullen we ooit een gebouw van een kilometer hoogte halen? We zijn er bijna.

'Wie heeft de hoogste' geldt nog steeds in de hedendaagse architectuur.

Het One World Trade Center is 541 meter hoog en heeft 104 verdiepingen. Het kost ongeveer 3,8 miljard dollar om te bouwen en is daarmee het duurste gebouw ter wereld. Het heeft een hoge antenne erop, wat belangrijk is want je kunt daarmee hoge ogen gooien voor de prijs van het hoogste gebouw ter wereld (de antenne telt mee om de 541 meter te halen). Het is nu het hoogste gebouw van de Westerse wereld en het op twee na hoogste gebouw ter wereld. De 541 meter komt overeen met 1776 voet, wat het Amerikaanse jaar van onafhankelijkheid in herinnering moet brengen.

Daniel Libeskind / Skidmore, Owings & Merrill - One World Trade Center - New York - 2013

Het Burj Khalifa overtreft alles. Het is 829 meter hoog en kost 'maar' 1,5 miljard dollar. Het haalt de titel ' hoogste bouwwerk ter wereld' na 1000 jaar weer terug naar het Midden-Oosten, want lang was de grote piramide van Gizeh het hoogste bouwwerk. Het heeft 163 verdiepingen en je kunt er eten in het hoogste restaurant ter wereld of dansen in de hoogste nachtclub ter wereld. Helaas niet zwemmen in het hoogste zwembad ter wereld, want dat ligt in Hong Kong. De Burj Khalifa is het icoon van de moderne architectuur. Gemiddeld is het op de top van het gebouw zes graden kouder dan op de grond. Aan de top schommelt het gebouw anderhalve meter uit door de wind. Het ontwerp is geïnspireerd op een Arabische woestijnbloem, maar dat haal ik er wat moeilijk uit. De in aanbouw zijnde Jeddah Tower in Saudi Arabië moet nog hoger worden, 1006 meter. Na een korte onderbreking is de bouw weer gestart. De oplevering is gepland voor 2028. Een gebouw van een kilometer hoog!

Skidmore, Owings & Merrill - Burj Khalifa - Dubai UAE - 2010

Tom Wright / Atkins - Burj el Arab - Dubai UAE - 1999

Mooier vind ik het ontwerp van het Burj el Arab hotel in Dubai. Dit ontwerp is duidelijk geïnspireerd op de zeilen van een zeilboot. Je ziet de mast en het bolle grootzeil. Dit gebouw huisvest het enige 'zeven sterren' hotel ter wereld (al spreekt het hotel dat zelf tegen) en is gebouwd op een eigen eiland in zee. Het is in 1994 ontworpen door de architect Tom Wright van het Engelse bureau Atkins en is opgeleverd in 1999. Het moest (tot de Burj Khalifa natuurlijk) hét beeldbepalende gebouw van Dubai worden. Je kunt er voor 18.000 dollar per nacht de Royal Suite boeken. Het ontwerp wordt wereldwijd enorm gewaardeerd, maar er is ook kritiek omdat dit het toppunt van moderne decadentie genoemd wordt en het daardoor een onbedoeld over-the-top effect krijgt.

Jørn Utzon, Sydney Opera House, Sydney Australië, 1973

We vervolgen onze rondgang door de moderne architectuur met een bezoek aan het Sydney Opera House. Dit prachtige gebouw is ontworpen door de Deense architect Jørn Utzon en is in 1973 opgeleverd. In 2007 kwam dit gebouw op de werelderfgoedlijst te staan. Utzon was daarmee de tweede architect ooit, die dit tijdens zijn leven mocht meemaken. Utzon overleed in 2008 op negentigjarige leeftijd. Hij zei dat het ontwerp was gebaseerd op het pellen van een sinaasappel. Alle veertien schillen van het gebouw zouden samen een perfecte bol vormen. Tijdens de bouw rezen de kosten echter de pan uit en Utzon kreeg veel kritiek van de lokale politiek. In 1966, toen de schillen bijna afgebouwd waren, vertrok Utzon uit Sydney met de opmerking dat hij er nooit meer zou terugkeren. Toen het gebouw in 1973 door koningin Elisabeth werd geopend, was Utzon niet uitgenodigd en werd zijn naam zelfs niet genoemd. Pas later, na 2000, kreeg Utzon de erkenning voor zijn schepping.

Oscar Niemeyer - Kathedraal van Brasilia - 1970

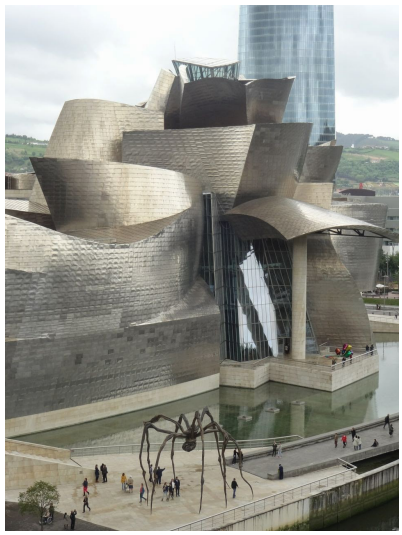
We gaan verder in Zuid-Amerika. Oscar Niemeyer is een Braziliaanse architect die wereldberoemd is geworden door zijn ontwerpen voor de nieuwe hoofdstad Brasilia. Deze nieuwe hoofdstad voor Brazilië, die eind jaren vijftig in vier jaar tijd uit de grond gestampt werd, in het droge en onbevolkte binnenland van Brazilië, moest de economie daar op gang brengen. Met zijn moderne en functionele architectuur ontwierp hij daar de belangrijkste gebouwen, zoals hiernaast ook de kathedraal. Le Corbusier was zijn leermeester en dat is te zien. Niemeyer ontwierp ook het gebouw van de Verenigde Naties in New York. Hij overleed in 2012 op 104-jarige leeftijd en was dé Zuid-Amerikaanse moderne architect.

De Canadese Amerikaan Frank Gehry, werd bekend met zijn ontwerp voor het Guggenheim museum in Bilbao, Spanje. Titanium platen bedekken de buitenkant van het gebouw, het lijkt wel een opengescheurd conservenblikje. Hij maakt veel gebouwen die 'stuk' of 'ingestort' lijken, maar die gewoon zo geconstrueerd zijn. Zijn gebouwen zijn stuk voor stuk toeristenattracties geworden. Hij wordt door velen als dé belangrijkste architect van vandaag gezien. Hiernaast zijn 'Dancing House' in Praag, waarbij het lijkt of twee gebouwen met elkaar aan het dansen zijn. Gebouwen die een verpletterende indruk maken. Oordeel zelf maar.

Frank Gehry - Dancing House - Praag - 1996

De Oostenrijkse architect en kunstenaar Friedensreich Hundertwasser, werkte alleen met natuurlijke vormen en felle kleuren, die aan de stijl van Gaudi doet denken. Hundertwasser had de bedoeling dat zijn gebouwen ook ecologisch in het landschap opgaan. In het gebouw groeiden bomen. Op het dak groeit gras. Alles was organisch. Hij is bekend van de uitspraak 'De rechte lijn is Goddeloos!' Op zijn torentjes zie je gouden uienkoepels, zoals je ook op Oostenrijkse kerken ziet. In heel Europa, maar zeker in zijn eigen stad Wenen, kun je zijn gebouwen bewonderen. Hundertwasser heette eigenlijk Friedrich Stowasser, maar omdat hij hoorde dat 'sto' in het Slavisch honderd betekent, noemde hij zich Hundertwasser.

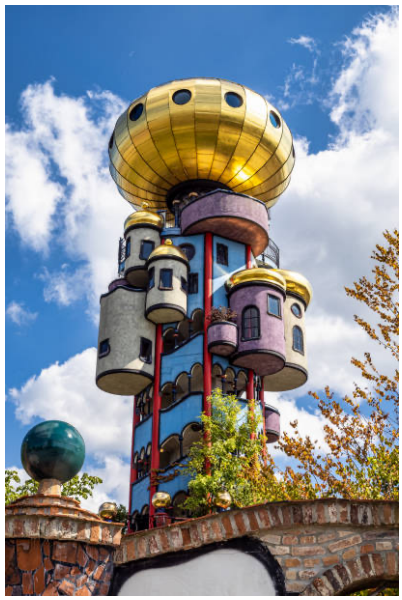
Frank Gehry - Guggenheim Museum - Bilbao - Spanje - 1997

Renzo Piano - The Shard - 2012 - Londen

Tenslotte staan we nog stil bij de Italiaan Renzo Piano. Hij ontwierp het Centre Pompidou in Parijs, maar ook het Nemo gebouw in Amsterdam. In 2012 realiseerde hij The Shard in Londen, met een hoogte van duizend voet (310 meter) het hoogste gebouw van West-Europa.

We komen daarmee aan het einde van dit hoofdstuk. We hebben gekeken naar beeldhouwkunst met Henry Moore, Anish Kapoor en onze eigen Kees Verkade. We maakten een rondje langs de moderne architectuur met Le Corbusier, I.M. Pei, Rem Koolhaas, Frank Gehry, Hundertwasser, Niemeyer, Renzo Piano, Francine Houben en anderen. We keren in het volgende hoofdstuk weer terug naar de hedendaagse schilderkunst.

Friedensreich Hundertwasser - Kuchlbauer Brouwerij - Abensberg - Duitsland - 2000

In de jaren tachtig, negentig en rond de eeuwwisseling zien we een paar trends steeds terugkomen. Er wordt gebalanceerd op de rand van figuratief en abstract. Je herkent de voorstelling van de werken, maar er wordt ver afgeweken van de werkelijkheid door er eigen kleuren, materialen en interpretaties van te maken. Je zou kunnen zeggen: vanaf 1945 tot 1975 was het vooral abstract (met uitzondering van popart), van 1975 tot 2000 was het vooral expressief figuratief. De punkbeweging in de kunst, de neo-expressionisten en Nieuwe Wilden, schopte de verheven abstracte kunst weer op z'n plek. Kunst moest mensen aan het denken zetten.

Daarvoor moet je wel eerst een herkenbaar beeld hebben van waaruit je kunt starten. Na de eeuwwisseling zien we dat het realisme weer centraal komt te staan. De cirkel in de kunst is rond, zoals in alle eeuwen daarvoor. In de volgende les gaan we verder met de Nederlandse hedendaagse kunstenaars. Daarbij kijken we naar realistische schilders, zoals Jan Worst, Marte Röling en Henk Helmantel. Maar we gaan ook in op de fotografie, waarmee Nederlandse fotografes zoals Rineke Dijkstra en Desiree Dolron wereldwijd bekend zijn geworden.

Als je wilt, kun je weer de volgende vragen beantwoorden om te zien of je iets van deze les hebt opgestoken.

1. Welke stelling is waar over Henry Moore?
    a. Henry Moore is een Amerikaanse beeldhouwer die abstracte beeldhouwwerken maakt.
    b. Henry Moore is een Engelse beeldhouwer die beelden maakt tussen abstract en figuratief in.
    c. Henry Moore heeft meer dan veertig kinderen bij zijn verschillende vrouwen verwekt.
    d. Henry Moore had een langdurige liefdesrelatie met kunstenares Barbara Hepworth

2. Anish Kapoor is
    a. een neo-expressionistische schilder
    b. een architect die het hoogste gebouw ter wereld heeft ontworpen
    c. een Indiase Engelsman die de Olympische ArcelorMittal Orbit toren in Londen maakte
    d. de geliefde van Francis Bacon.

3. Wie is geen architect?
    a. Jørn Utzon
    b. Frank Gehry
    c. I.M. Pei
    d. Anselm Kiefer

4. Wat is medio 2026 het hoogste gebouw van de wereld?
    a. Het Burj Khalifa gebouw in Dubai
    b. De FiftyTwoDegrees toren in Nijmegen
    c. Het Burj el Arab hotel in Dubai
    d. Het One World Trade Center in New York

5. Wie was Barbara Hepworth?
    a. Een beroemde architect
    b. De kunstenaar die met miljoenen zonnebloempotjes een kunstwerk maakte

c. Een hofdame van prinses Grace Kelly in Monaco
d. De 'concurrent' van Henry Moore, een wereldberoemde Engelse beeldhouwster

6. Wat is waar over Ai WeiWei?
   a. Ai WeiWei komt uit Japan
   b. Ai WeiWei heeft (mede) het Olympisch Stadion in Peking mede ontworpen
   c. Ai WeiWei was de geliefde van Le Corbusier
   d. Ai WeiWei maakte veel beelden van 'moeder met kind'

7. Wat is niet waar over Kees Verkade??
   a. Kees Verkade was huisvriend van de koninklijke Grimaldi familie van Monaco
   b. Kees Verkade maakt figuratieve beelden
   c. Kees Verkade heeft in zijn leven wereldwijd vele beelden verkocht
   d. Kees Verkade maakte naast beelden ook schilderijen

8. Wie had een affaire met Josephine Baker?
   a. I.M. Pei
   b. Le Corbusier
   c. Kees Verkade
   d. Rem koolhaas

9. Wie maakte het ontwerp voor de glazen piramides van het Louvre in Parijs?
   a. Jørn Utzon
   b. Frank Gehry
   c. I.M. Pei
   d. Anselm Kiefer

10. Wie maakte organische gebouwen, zonder echte lijnen, in balans met de natuur?
    a. Friedensreich Hundertwasser
    b. Frank Gehry
    c. Rem koolhaas
    d. Francine Houben

Antwoorden: 1-B; 2-C; 3-D; 4-A; 5-D; 6-B; 7- D; 8-B; 9-C; 10-A